

Auteur: Fons Vandormael

Mensen worden geboren met drie vragen, die hen hun leven lang zullen vergezellen en uitdagen:

- Hoe ziet de wereld in mekaar? En hoe kan ik daar vat op krijgen?
- Wat is mijn plaats in deze wereld? En wat kan en moet ik doen in deze wereld?
- Wat is het fundament waarop deze wereld steunt? En draagt dit fundament een belofte van zin in zich en laat het mij toe mijn leven als zinvol te ervaren en te beleven

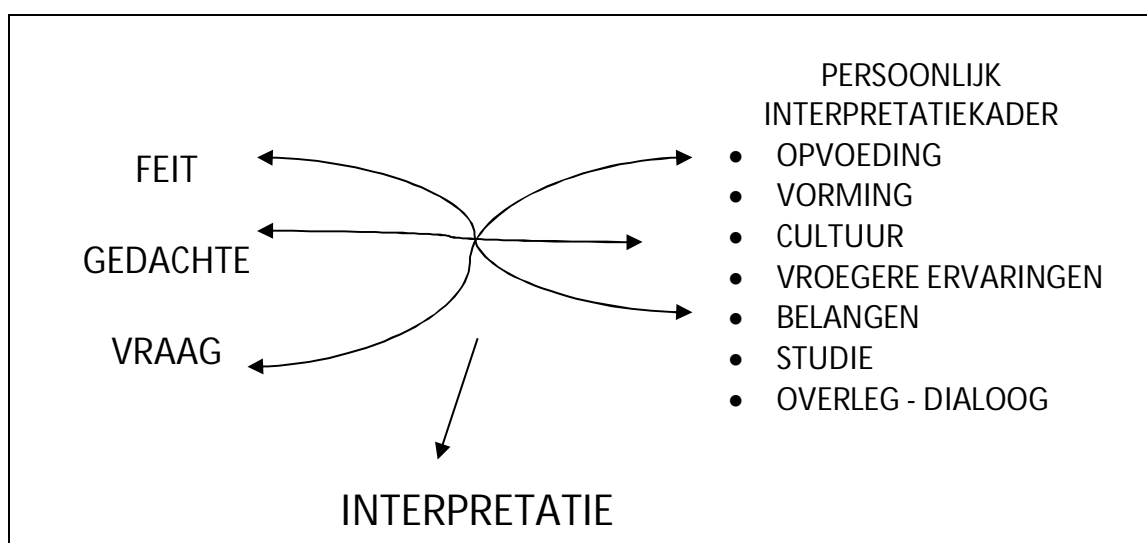
In deze bijdrage wil ik een aantal aspecten van deze vragen verkennen om zo aanzetten te vinden voor het opbouwen van een verhaal dat mij en de kleine en grote gemeenschappen waarin wij leven, kan inspireren.

1. Wereldbeelden – mensbeelden – ‘gods’beelden

In wereld-, mens- en ‘gods’beelden verhalen individuen en gemeenschappen hun kijk op de werkelijkheid zoals die aan hen verschijnt en hoe zij die werkelijkheid begrijpen en interpreteren. In kleine en grote verhalen geven zij hun gedachten en ideeën vorm. Zij vullen die verhalen op met vaststellingen, beelden, gelijkenissen en metaforen. En met deze verhalen geven zij betekenis aan hun omgaan met die werkelijkheid en maken zij dit ook kenbaar aan anderen. Zo een verhaal noemt men een ‘narratief’. In dit narratief vat een individu of een gemeenschap haar identiteit samen: hoe denken wij deze wereld en onszelf.

Deze verhalen mogen niet letterlijk gelezen worden: zij zijn geen objectieve weergave van de werkelijkheid zoals die verschijnt, maar wel het resultaat van hoe men die werkelijkheid ervaart en hoe men die ervaringen interpreteert.

Hoe dat interpreteren gebeurt, wordt toegelicht in volgend schema:

Deze verhalen worden opgeslagen in het geheugen, in wetenschappelijke artikels, in poëzie en romans, in muziek en schilderijen. Doorheen de tijd klonteren zij zich tot een stevig houvast en worden zo deel van een traditie die zich ontplooit in de tijd. Zo worden zij de inhoud van de cultuur van individuen, kleine en grote gemeenschappen.

Hoe lang houden ze stand?

Soms vallen verhalen na hun ontstaan snel uit elkaar; andere verhalen blijven eeuwenlang de dragers en inspiratiebron van een gemeenschap. Onder invloed van nieuwe ontdekkingen, ontmoetingen vallen soms brokstukken uit het verhaal, omdat ze niet meer herkend of erkend worden. Maar het gebeurt ook dat de hele kijk op de werkelijkheid niet meer houdbaar is en de cultuur niet meer kan schragen, en daarom zelfs de cultuur en haar gemeenschap uit elkaar doet vallen.

Terug naar de grote vragen – paradigma's

Een paradigma is een narratief of een geheel van narratieven waarin een gemeenschap haar antwoorden op de fundamentele vragen verankert en dat meestal op de achtergrond van het denken en handelen van een gemeenschap resoneert. Zo bepaalt het mee de geschiedenis van een gemeenschap of een volk. Dat gebeurt hier en nu, maar het groeit uit tot een traditie die van de ene op de andere generatie wordt overgedragen, en vormt zo de identiteit van een volk of gemeenschap, houdt die gemeenschap samen en onderscheidt haar van andere gemeenschappen.

2. Kantelende paradigma's

	de wereld	de mens	fundament	verbanden
klassieke denken	kosmos organisme	microkosmos afhankelijk	God	weten én geloven horen samen
moderne denken	object ook de mens wordt object	subject autonoom	de mens God = overbodig	weten en geloven sluiten elkaar uit
postmoderne denken	versnipperd	vereenzaamd in zijn vrijheid	immanente spiritualiteit	deconstructie
toekomst ???	holisme	ik – jij wij	immanent én transcendent	spanning onzekerheid

In de loop van de geschiedenis kan er sleet op een paradigma komen, wanneer, om verschillende redenen, de antwoorden die er in opgenomen zijn niet meer aansluiten bij de oorspronkelijke vragen. Dat zijn dan perioden van crisis. Dan verliest het paradigma zijn zeggingskracht. Dan kantelt het paradigma. Wanneer dit gebeurt, voltrekt dit zich vaak in een langdurig proces, waarin oude ideeën vervagen en verdwijnen en er nieuwe ideeën moeten ingewerkt worden, en soms zelfs nog moeten geboren worden. En hoe meer het gaat om fundamentele vragen, hoe langer het

duurt eer een nieuw paradigma geboren wordt en het oude vervangt.

De geschiedenis leert ons dat eerst het wereldbeeld kantelt. Het kantelen van het mensbeeld heeft meer tijd nodig omwille van de grote impact die de nieuwe tijd heeft op de identiteit van een mens en op zijn relaties. Het fundament zelf houdt het langst stand, omdat het ineensstorten van dit fundament tot twijfel en onzekerheid, soms zelfs tot chaos leidt.

Bij het begin van de 21^e eeuw gaan wij doorheen zo een crisis. De moderniteit, die de mens een grootse toekomst voorspelde, blijkt ondanks zijn grote successen zijn grote beloften niet volledig waar te kunnen maken en staat onder grote druk. Dat vertaalt zich in onbehagen en onzekerheid. De vrijheid die beloofd was, laat op zich wachten en de zekerheid waaraan wij ons konden houden blijkt erg broos te zijn. Enkele voorbeelden kunnen dit illustreren.

- De sterke ontwikkeling van de communicatiemiddelen hebben ervoor gezorgd dat de wereld 'een dorp' is geworden, waar iedereen verbonden is met iedereen. Maar tegelijk heeft de eenzaamheid almaar pijnlijker vormen aangenomen en is het psychisch welbevinden verhuisd van de privéwoning naar de praktijken van psychologen en psychiaters en is zelfdoding een belangrijke doodsoorzaak geworden.
- De ontwikkeling van de medische technieken heeft de volksgezondheid enorm vooruit geholpen, maar pandemieën en welvaartsziekten leggen een groot beslag op de rijkdom van de wereld. En het neerhalen van de laatste muur, namelijk de dood, lijkt niet neer te halen, ofschoon de droom van onsterfelijkheid zich diep in onze gedachten heeft genesteld.
- De globalisering leek een economisch paradijs te beloven en voor heel wat mensen en landen is dat inderdaad gerealiseerd. Maar tegelijk blijkt de kloof tussen arm en rijk zich maar verder uit te diepen, en dat niet alleen tussen landen, maar ook binnen de welvarende samenlevingen. De afbetaling van de massale investeringen legt een zware hypotheek op de komende generaties. Andere grote slachtoffers zijn het milieu en de biodiversiteit, waarvan het statuut als woning van de mens dreigt vernietigd te worden.

Samengevat kunnen we stellen dat de ontvoogding van de mens en de vrijheid zeker op een aantal plaatsen mooie resultaten kunnen tonen, maar in de éne, grote wereld zijn er nog grote onevenwichten, die sterker lijken dan de inspanningen die geleverd worden om ze te overwinnen. Mogen we optimistisch zijn? Graag, maar de realiteit doet ook twijfelen.

Die twijfel verspreidt zich als een virus in een wereld die hier moeilijk een antwoord op vindt. Vrijheid en zekerheid staan op gespannen voet met elkaar. En toch zijn het juist deze waarden die de mens van de 21^e eeuw na aan het hart liggen en die het fundament van zijn zelfvertrouwen zouden moeten zijn, maar die elkaar lijken uit te sluiten.

3. Is er aan de horizon een nieuw paradigma te bekennen?

Welke factoren kenmerken de wereld bij de aanvang van de 21^e eeuw?

De wereld is veranderd. Dat is een statement. Alles wat vaststond en houvast gaf is op losse schroeven komen staan. De Pools-Engelse socioloog Zygmunt Bauman spreekt in deze van een 'vloeiende samenleving'.

- Het neoliberalisme heeft alle economische grenzen opgeblazen en de handel heeft de verse uithoeken van de wereld vernesteld in een web met een aantal knooppunten waar de beslissingen worden genomen. Producten zoeken hun weg naar afzetmarkten en zorgen voor stromen op de weg, het water en in de lucht. De groeiende behoeften vragen om een steeds grotere aanvoer van grondstoffen die doet vrezen voor een uitputting van de aarde. Ook de effecten op het klimaat laten zich wereldwijd voelen en zetten het systeem onder druk.
- Er is een massale migratie bezig die zowel gevoed wordt door de economische evolutie, maar ook door de onveiligheid die in grote delen van de wereld heerst. Politieke en economische krachten dwarsen elkaar voortdurend en leiden tot een grote spanning in de wereld waar de positie van de grote spelers voortdurend wijzigt door concurrentie en hebzucht.
- De enorme vooruitgang van de wetenschap en de technologie die daarop gebouwd is hebben de wereld aan de poort van het paradijs gebracht. Maar de toegangsdeur is heel nauw, en niet iedereen kan binnen. Aan beide kanten van de poort bekijkt men de andere kant met onrustige ogen. Wie 'binnen' is, wil zijn positie behouden – en liefst nog uitbreiden -, maar kijkt argwanend naar de buitenblijvers die ongedurig aanbellen en soms 'illegaal' proberen binnen te sluipen. En wie bepaalt wat illegaal is? Wie buiten wacht, ziet wel de rijkdom en de welvaart aan de binnenkant en wordt zelfs ingeschakeld om de binnenkant te voorzien van de aanvoer van nodige geluksmiddelen, zonder dat hij daarvoor een eerlijke prijs krijgt betaald.
- De identiteit van individuen, maar ook van grote samenlevingen, is drastisch gewijzigd. Tradities die een levensverhaal samenhouden, zijn hun lijm kwijtgeraakt en verbinden niet meer. Mensen voelen aan dat zij hun identiteit zelf moeten samenstellen en gaan daarvoor shoppen op markten die leven van beloften, die veel geld kosten maar daarom nog geen kwalitatief voedsel bieden voor de levenshonger van mensen. Wanneer individuen op zichzelf komen staan verdwijnt ook het weefsel dat hen in de maatschappij samenhoudt.
- De werkelijkheid waarin wij leven blijkt veel complexer te zijn dan wij dachten. De moderniteit leerde ons dat de wereld inzichtelijk was. De natuurwetten gaven een heldere verklaring voor hoe de wereld in elkaar zit. Meer zelfs, de kennis van die wetten gaf ons ook de tools in handen om die wereld verder te vormen naar onze noden en behoeften. De kwantumfysica, en alle deeltheorieën die eruit afgeleid werden, geeft ons een totaal – voorlopig nog vage - nieuwe kijk op de werkelijkheid. Er lijkt een principe van vrijheid en vooral ook onvoorspelbaarheid de oneindige kosmos te bepalen. De mens, die in de moderniteit zichzelf in het middelpunt plaatste van de wereld, blijkt meer en meer een nietige toeschouwer te worden van een fascinerend maar moeilijk te doorgronden kosmisch schouwspel.
- Er is een grote wijziging opgetreden in de wijze waarop mensen hun omgang met de zin van het leven beleven. Heel veel zingevingverhalen vertrekken van een dualistische kijk op de werkelijkheid. Uiteindelijk wordt dan alle heil verwacht vanuit een andere wereld. Maar de ervaring leert dat die andere, ons transcenderende wereld, leeg is. Er is geen God in den hoge. Waar huist die zin dan wel? Ofwel in onszelf en is het aan de mens om zich uit te

spreken over wat zin en waarde heeft. Ofwel ligt er diep in de werkelijkheid een mysterie dat ons bestaan draagt en ons denken en handelen aanstuurt. Spiritueel denken geeft ons toegang tot dit mysterie en vertaalt zich vandaag in een veelheid van verhalen.

Ondanks de duidelijke spanningen in de wereld waarvan iedereen afhankelijk is van de ander en die mensen moedeloos maken om nog te vertrouwen in de maatschappelijke en politieke en religieuze instellingen, worden tegelijk ook onmiskenbaar grote inspanningen geleverd om de onzekerheid en de twijfel op te ruimen. Hoe groter de crisis, hoe groter ook het verlangen om ze op te lossen.

4. Contouren van een nieuw paradigma, 'verbeeld' in metaforen

Er zijn verscheidene en verschillende invalshoeken van waaruit een nieuw paradigma kan opgebouwd worden. In wat volgt ga ik op zoek naar oude en nieuwe metaforen die hierbij een rol kunnen spelen. Hierbij doe ik beroep op oude, Bijbelse metaforen en probeer ik aan te geven dat zij ook vandaag nog bruikbaar kunnen zijn. Anderzijds wil ik ook enkele beelden verkennen die een metafoor kunnen worden voor het huidige denk- en leefklimaat. Maar eerst een korte inleiding op wat metaforen zijn en hoe zij functioneren.

4.1. Wat zijn metaforen?

- Metaforen evoceren betekenissen, zonder te dwingen naar een (vooraf) bepaalde uitgang, zonder exhaustief te zijn, waardoor ze juist een beroep doen op de creativiteit van wie zich ervan bedient. Zij functioneren als eyeopeners die de 'kijker' toegang geven tot een realiteit die zich nooit volledig laat kennen en beschrijven. Zij brengen hem wel in een beweging die hem toelaat om op een onbevangen wijze die ruimte te betreden en er aan de slag te gaan. Doordat ze multi-interpretabel zijn, maken ze het ook mogelijk dat meerdere personen er zich tegelijkertijd kunnen rond verzamelen en in een open en respectvolle dialoog met elkaar betekenissen kunnen exploreren.
- Een metafoor is een stijlfiguur waarbij een object vervangen wordt door een beeld waarmee het vergeleken wordt. Waar bij een vergelijking het object en het beeld samen vernoemd worden ("A is (als) een B"), wordt in een metafoor alleen het beeld gebruikt en wordt het object niet vermeld. Het vraagt van de lezer wel het vermogen om het object waarnaar verwezen wordt te kunnen op het spoor komen. Het beeld mag dus niet letterlijk gelezen worden, wat niet altijd eenvoudig is.
- Metaforen worden gebruikt omdat men aanvoelt dat het object dat men wil ter sprake brengen rijker en omvattender is dan men met beschrijvende termen kan verwoorden of dat het zich daartoe niet laat herleiden. Daarom gebruiken geliefden vaak metaforen om over elkaar te spreken. Het is duidelijk dat men over God, de ultieme werkelijkheid, alleen in metaforische taal kan spreken. Elk letterlijk spreken is hier te beperkt. Metaforen evoceren: zij verwijzen, reiken naar het object dat zij willen ter sprake brengen, helpen de lezer in een bepaalde richting te kijken. Maar tegelijk vallen ze niet samen met datgene waarnaar verwezen wordt. Daarom hebben metaforen geen absoluut karakter.
- Omdat de betekenis van objecten in de loop van de tijd kan wijzigen worden soms nieuwe metaforen voorgesteld om een object te 'verbeelden'. Een voorbeeld kan dit

duidelijk maken.

- In de Klassieke oudheid werd de werkelijkheid voorgesteld als een 'kosmos'. Een afgeleide betekenis van dit woord is: 'een mooi geslepen edelsteen'. In de denkwereld van Plato bestond er in de wereld van de ideeën een perfecte wereld, waarnaar de metafoor 'kosmos' verwijst.
In de moderne tijd, waarin het wetenschappelijk denken een aanvang nam, werd de wereld eerder 'gelezen' als een raderwerk, een constructie waaraan de mens kon sleutelen. De metafoor 'kosmos' verloor haar verwijzingskracht omdat ze niet meer aansloot bij deze ervaring van de werkelijkheid. De metafoor 'machine' verwees voor de moderne mens duidelijker en betekenisvoller naar deze nieuwe ervaring van de wereld en ging stilaan de oude metafoor wegdrukken en vervangen.
In de postmoderne tijd verliest ook deze metafoor weer aan zeggingskracht. Onder invloed van de ontdekkingen in de kwantumfysica, die naast de ijzeren natuurwetten ook een graad van onvoorspelbare vrijheid in de kosmos vaststelt, wordt vandaag de metafoor 'levend organisme' gesuggereerd en veelvuldig gebruikt om de complexe wereld op te roepen.
- Het gebruik van metaforen veronderstelt dat men een stevig – zij het altijd beperkt - inzicht heeft zowel in het beeld dat men wil gebruiken als in het object waarnaar men wil verwijzen. Dit laatste houdt in dat bij religieuze inhouden die men wil oproepen men ook ze voldoende kent en begrijpt. En nogmaals, dit kennen kan nooit absoluut zijn. Het vraagt daarom ook om geduld en moed om al experimenterend een wereld te verkennen die ook vandaag zijn diepste kern niet volledig prijs geeft. Het vraagt daarom ook om een tastend, vermoedend spreken, om een open communicatie, om een leren aan en van elkaar.
- Nieuwe metaforen kunnen ons op nieuwe ideeën en strategieën brengen. Dat vraagt echter om een grote gevoeligheid, zowel op het vlak van de beeldcultuur als op het vlak van het geleefde of het ondergesneeuwde geloof, of dit nu een religieus dan eerder een materialistisch geloof is. Nu en dan zal een nieuwe metafoor de tand des tijd doorstaan en zich verankeren in de cultuur, en dan die cultuur zelf gaan schragen en een toekomstperspectief bieden.
- Armand Demeulemeester (1926-2002) is een kunstenaar die op een sublieme wijze begrepen heeft hoe een metafoor werkt. In 1995 wilde hij de zoektocht van de mens om om te gaan met de gruwelen in Rwanda en Bosnië tot expressie brengen. In het lijdensverhaal en de verrijzenis van Jezus van Nazareth vond hij de aanzet om nog een perspectief te ontdekken in een situatie waarin de dood alles - het leven en de zin van het leven - leek plat te slaan en te vernietigen. In het kruis van Golgota openbaarde zich tegelijk de ultieme mislukking van een diepmenselijke droom én de bevrijdende kracht van God die liefde is en daarom het leven niet kan loslaten. Voor de kunstenaar werd dit kruis een metafoor voor de zinloze pijn die de onschuldige dode teweegbrengt in de ziel van de mens én het teken van hoop en opstanding dat God de wereld aanreikt. De wereld van de mens wordt hier gelinkt aan de onzegbare wereld van God.

ARMAND DEMEULEMEESTER
KRUISWEG - VERRIJZENIS

- De manier waarop Armand Demeulemeester deze spanning geschilderd heeft brengt die twee werelden samen. Het licht breekt door de donkere leegte van het kruis heen en schept zo ruimte voor een onverwoestbaar vertrouwen dat de dood niet het laatste woord heeft voor wie gelooft in de levende God. De mens mag binnentreden in deze ruimte achter de dood. Maar het heldere licht doet het geweld niet ophouden, integendeel het verscherpt nog de zinloosheid die ook deel is van deze wereld.
- Zelden wordt een metafoor in een bliksemflits geboren. Het vraagt daarentegen om een grote gevoeligheid, een open houding waarin betekenisprocessen kunnen ontstaan en geduldig vorm krijgen. Dichters en kunstenaars zijn vaak bevoorrechte partners die bij zo een geboorteprocés betrokken zijn. En zelfs zij halen hun materiaal niet alleen in het schouwen, maar zijn ook schatplichtig aan vroegere generaties. En wanneer ze dan aangeboden worden, moeten ze nog opgepikt worden door mensen die er hun ervaringen, hun vragen en/of antwoorden in herkennen.
- Metaforen kunnen in twee richtingen functioneren. Enerzijds kan het mysterie via een metafoor aan het licht komen – zich openbaren – binnen de horizon van de zinzoecker. Anderzijds stellen ze de zoekende mens in staat om binnen te treden in de wereld van het onuitsprekelijke. In deze zin zijn metaforen in staat twee werelden met elkaar te verbinden of ten minste op elkaars spoor te brengen.
- Metaforen verplichten niet, ze willen functioneren zoals ze bedoeld zijn: eyeopeners voor een omgaan met de diepste dimensie van ons bestaan.

4.2. De problemen van beeldtaal

Wanneer wij (abstracte) ideeën verstaanbaar willen maken, doen we vaak beroep op elementen uit de gewone, ervaarbare wereld. In de link die tussen beide gelegd wordt, ontstaat 'beeldtaal'.

Soms is de link tussen idee en element zo duidelijk en herkenbaar, dat de betekenis van de abstracte ideeën zomaar oplicht. Maar tegelijk is het een voorwaarde dat de gebruikers thuis zijn in de beide werelden die aan elkaar gekoppeld worden.

- Sommige beelden zijn zo sterk dat zij heel lang kunnen functioneren in het verstaan van de betekenissen die gedeeld worden.
- Sommige elementen uit de ervaringswereld kunnen zomaar in de abstracte wereld van betekenissen binnendringen en daar voor iedereen gaan 'spreken' op een hoger niveau.
- Soms wordt de afstand tussen beide (het element op zich, en het beeld dat zij zijn geworden) zo groot dat er een probleem ontstaat.

Wat kan er dan gebeuren?

- Het beeld verliest zijn beeldkracht en wordt opnieuw 'letterlijk': het keert terug naar de 'gewone' wereld en verwijst niet meer. Wanneer het dan toch nog gebruikt wordt in de 'abstracte' wereld kan het niet meer betekenisgevend zijn. Dan wordt de abstracte idee betekenisloos.
- Men gaat op zoek naar nieuwe elementen die die rol kunnen opnemen. Soms lukt dat; soms echter raakt de abstracte idee haar zeggingskracht (haar betekenis) kwijt omdat het denken geëvolueerd is en de oude betekenis niet meer terzake doet.
- Wanneer de werelden van de gebruikers zich van elkaar verwijderen, verliezen de beelden ook aan zeggingskracht. Slechts wie 'ingewijd' is in beide werelden krijgt toegang tot de betekenissen die opgeroepen worden.

Wat is het probleem van veel voorgangers vandaag?

- Ofwel hebben ze het contact met de gewone wereld verloren en kunnen zij met hun oude beelden geen betekenissen meer ontwikkelen die de geëvolueerde samenleving.
- Ofwel weigeren zij de confrontatie aan te gaan en blijven zij eisen (of verwachten) dat hun beelden normerend blijven en geaccepteerd moeten worden als dragers van waarheid.
- Opdracht:
 - Verken de wereld en luister wat daar leeft aan gedachten en verwachtingen.
 - Denk eens na of de ideeën die je hebt nog betekenissen in zich dragen die mensen kunnen aanspreken in hun zoeken naar zin.
 - Hebben de beelden die jij gebruikt nog verwijskracht? En andersom: zijn er beelden die bij jou geen betekenissen meer oproepen?

4.3 Voorbeelden van metaforen

4.3.1 "Die mij droeg op adelaarsvleugels"

*Die mij droeg op adelaarsvleugels
Die mij geworpen hebt in de ruimte
en als ik krijgend viel, mij ondervangen
met uw wieken en weer opgegooid
totdat ik kon vliegen op eigen kracht ...*
Huub Oosterhuis, naar Deuteronomium,
32,11.

Betekenis

Deze metafoer poogt zicht te geven op de blijvende kern van wat christenen 'geloven' en vertrouwen noemen: de relatie tussen de mens en het mysterie van de werkelijkheid dat de mens als zijn dragende grond en zingevende God ontdekt en beleeft.

Achtergrond: waar komt het beeld vandaan? een persoonlijke interpretatie

- Een herder is met zijn kudde geiten in de woestijn. Het is middag. De zon brandt. De herder probeert wat schaduw te vinden. Plots wordt hij gealarmeerd door gekrijs. Turend zoekt hij de omgeving af, maar er is niets dreigend. Na een tijdje hoort hij hetzelfde geschreeuw en ontdekt hij gaandeweg wat er aan de hand is: een arendsjong valt uit het nest en probeert zich fladderend in de lucht te houden, maar tevergeefs. Het stort krijgend neer. De oude arend stort zich eveneens naar beneden, maar dan spreidt hij zijn vleugels open en vangt het jong op. En zwevend brengt hij het jong terug naar het nest. Oef, een bijzondere ervaring. De herder houdt het nest in het oog en na een tijd gebeurt er iets vreemd: de arend duwt zijn jong uit het nest en dan herhaalt zich de scene. Stilaan snapt hij wat er gebeurt: een arend leert zijn jong vliegen... Een fantastisch schouwspel dat zich inbrandt in zijn geheugen.
- Terug thuis in de synagoge wordt gezocht naar beelden om zich Jahwe in zijn relatie met mensen voor te stellen. Stilaan, doorheen het geroezemoes komt de ervaring in de woestijn weer boven en haakt ze zich vast aan het gesprek dat daar plaats grijpt. Een verhaal, dat iets van dat onzegbare weet grijpbaar, begrijpelijk te maken. En dan wordt er getheologiseerd: mensen zijn bedoeld om zich te ontplooiën in de ruimte van het leven, en hebben het gevoel dat zij daarin niet te pletter vallen, als worden ze gedragen op adelaarsvleugels. Een nieuw godsbeeld vindt zijn weg in de traditie (Deut. 32,11), maar ook een beeld voor wat een mens voor een ander, voor zijn kinderen kan zijn.

Bij een doopsel

Je mag gaan.

*Je bent geboren om verlost te worden,
gekomen om te gaan.*

*De streng die je bond aan mijn lichaam
moest verbroken worden*

om je te laten leven.

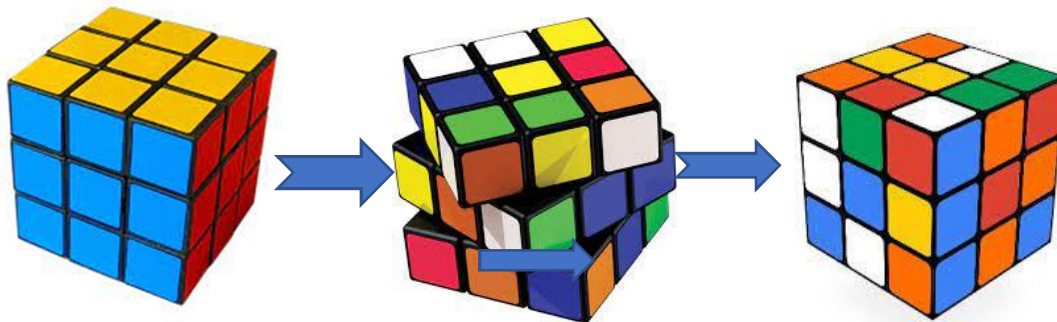
Je mag ons eenmaal verlaten,

*je bent er om dat te doen,
je mag je heengaan voleindigen.
Al wat we voor je doen is voorlopig.*

*Je moet ons niet worden.
Je moet jezelf worden.
Je moet worden waarheen je wijst,
je eigen wonder.
Je mag gaan.
Je zult het.
Het is een gebod,
een belofte.
Word gelukkig.*

4.3.2 De Rubiks kubus: zoektocht naar waarheid

In heel wat discussies wordt gezocht naar dé waarheid. En al gauw wordt dé waarheid vervangen door mijn waarheid, die dé waarheid wordt.

De Rubiks kubus kan ons helpen een inzicht te krijgen in deze discussie, maar dan niet op de manier waarop deze kubus aan ons gepresenteerd wordt. Waar de opdracht bij de Rubiks kubus er in bestaat de wanordelijke, veelkleurige vlakken zo te draaien dat er aan het eind een 'prachtige' kubus ontstaat met zes eenkleurige vlakken, zou ik nu de opdracht willen omdraaien. Laat ons vertrekken van de eenkleurige vlakken en er zo aan draaien dat er op het eind allemaal vlakken ontstaan waarin zoveel als mogelijk alle kleuren zichtbaar zijn.

Elk eenkleurig vlak staat voor één iemands zicht op de werkelijkheid. Dat ene vlak vertegenwoordigt wat die ene persoon aan gedachten en inzichten heeft. In zijn kijken naar de kubus ziet die persoon nog twee vlakken, die op hun beurt ook het denken van andere personen vervatten. Maar elk vak behoort aan een ander en blijft een vreemde voor mij.

Wanneer wij echter gedachten, inzichten van anderen toelaten in ons persoonlijk gezichtsveld, ontstaat er dynamiek die mijn persoonlijk denken uitdaagt om te luisteren, te dialogeren, verschillen te ontdekken en misschien ook mijn eigen inzichten rijker kan maken. Die mijn énige waarheid bevraagt.

Laat jouw gedachten door mijn denken heengaan, en mijn gedachten door jouw denken; dan wordt ons verscheiden zijn niet opgeheven, maar verruimd.

Het lijkt er op dat dat door het draaien van de kubus leidt tot chaos, maar het haalt ons ook uit onze geslotenheid. Dat dit weerstand oproept hoeft geen slechte zaak te zijn. "Du choc des idées jaillit la lumière" (Nicolas Boileau) zou een mooie uitdaging kunnen zijn voor wie zich opsluit in zijn eigen gelijk. De belangrijkste opdracht waar we voor staan is of de dialoog die nodig is om de zoektocht naar waarheid en zin eerlijk en transparant kan gebeuren. Dit moet helpen voorkomen dat dé waarheid een ordeloos lappendeken wordt dat niet in staat is ons samen te houden. Verscheidenheid die alleen zou uitlopen in polarisatie is geen waarborg voor een gezond denkklimaat.

4.3.3 Yin Yang: symbool voor een holistisch denken

Achtergrond

Het Yin Yang symbool stamt uit een duizenden jaren oude Chinese traditie, die haar wortels vindt in een kosmologische visie die poogt de krachten in de wereld samen te brengen in een dynamisch proces. Het is moeilijk om de diepe betekenis van het symbool in een Westerse taal te gieten. Deze laatste hanteert vaak een dualistische verklaring om de werkelijkheid

te beschrijven en typeert de krachten die in de werkelijkheid aanwezig zijn als tegengestelden.

In de Chinese traditie wordt de nadruk gelegd op de complementariteit van deze krachten. Yin en Yang zijn energieën die het leven bepalen in een oneindige zoeken naar

een dynamisch evenwicht. Waar Yin meer geassocieerd wordt met het passieve, het donkere, het vrouwelijke, staat Yang eerder voor het creatieve, het lichte, het mannelijke.

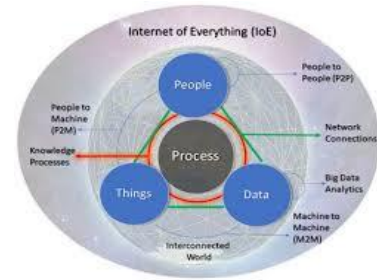
Het symbool waarin beide energieën samengebracht worden ligt de klemtoon op de dynamiek die hen aan elkaar koppelt, maar niet laat opgaan in elkaar. Wat opvalt is dat in het ene veld van het symbool een kern van de andere kant zit. Meer zelfs, de zwarte stip in het rode veld vormt er de kern van en verdiept de rode kleur en zo intensifieert de rode stip de kleur van het zwarte veld. Beide velden vervloeien niet tot grijs, maar blijven scherp afgelijnd van elkaar. Dit zorgt ervoor dat er geen stilstand optreedt, maar juist de voorwaarde is voor de dynamiek die hen doet leven.

Yin Yang als metafoor in de hedendaagse Westers cultuur

Dit symbool geeft in de hedendaagse Westers cultuur een belangrijke ontwikkeling weer. In het afscheid van het dualisme, dat de tegenstellingen beklemtoont, die de werkelijkheid als een scherp afgelijnde gelaagde werkelijkheid ziet, is het een uiting van een holistisch denken waarin alles met elkaar verbonden wordt. De scheiding tussen geest en lichaam, tussen de wereld van God en de wereld van de mens wordt vandaag niet meer aanvaard. De gelaagdheid bestaat nog wel, maar de scheiding is niet meer absoluut. Het spirituele is een dimensie die zich openbaart in de 'gewone' wereld, onderscheiden, zonder met haar samen te vallen, maar wezenlijk deel van de ene aardse werkelijkheid.

Spreeken over God als Schepper lukt niet meer. Maar wie of wat zou God dan wel kunnen zijn? Sommigen hebben God naar het rijk der mythen verwezen en zeker niet meer het fundament van alle bestaan. Anderen zien God niet meer als persoon, maar wel als 'persoonlijk' omdat zij hun verweven zijn met de diepste dimensie van de werkelijkheid ervaren als een ontmoeting, als een dialoog van de mens met de datgene wat zin geeft aan hun leven. Nog anderen noemen zich agnost: wij hebben geen woorden meer voor dat diepere, kunnen niet zeggen of hij bestaat of niet. Onze tijd leeft in de overgang van het traditionele geloof naar een nieuw, maar nog onduidelijk geloof in ... Dit heeft ook gevolgen voor het antwoord op de vraag waar vandaag de fundamenteën liggen van onze waarden, van onze overtuigingen en van ons handelen. Het is bijvoorbeeld opvallend dat in de moraal wel eens de opvatting gehanteerd wordt dat we best handelen 'alsof God bestaat'. Vanuit de ervaring dat het moeilijk is de mens als een absolute zingever te zien, voert men het begrip in van een 'fictieve God' die ons denken en handelen richt. De mens als enig ik, in aanbidding voor het eigen enige ik, de hoogste bevrediging, de hoogste levensvervulling – de mens zichzelf genoeg.

5. Een metafoor voor de paradigmaverschuiving van de 21e eeuw

Internet

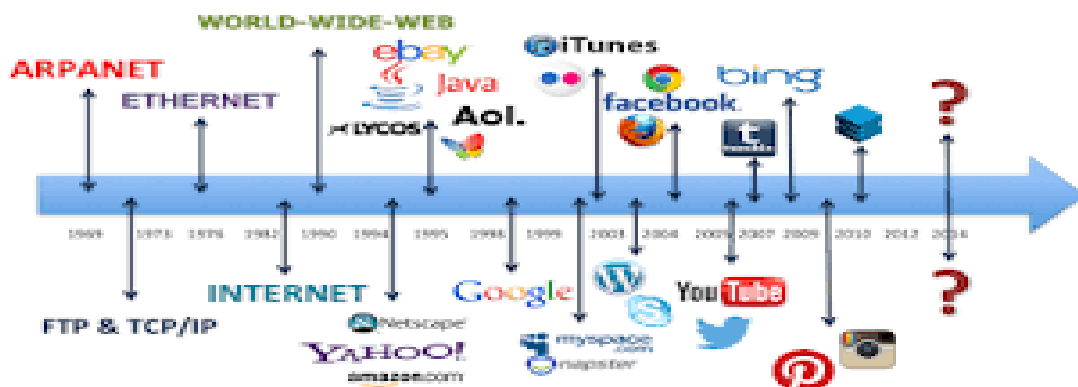
Internet of Things

Internet of Everything

De voorbije decennia heeft zich een revolutie voorgedaan die de hele wereld tot in de verste uithoeken veranderd heeft. De opkomst en de ontwikkeling van het internet heeft de wereld tot in zijn grondvesten aangetast. Hoewel er elke dag nog muren gebouwd worden die mensen en samenlevingen van elkaar scheiden, kunnen we niet om de vaststelling heen dat er zich een netwerk over de wereld ontplooid heeft dat iedereen met iedereen, en alles met alles met elkaar verbindt.

- De eerste stappen in dit proces werden gezet met de introductie van het Arpanet dat oorspronkelijk bedoeld was om onderzoeksinstituten van het Amerikaanse leger in staat te stellen om hun computers te delen. Maar zoals het wel meer gebeurt werden de militaire toepassingen al snel geïntroduceerd in de gewone wereld. En vanaf de zeventiger jaren was de exponentiële groei ervan niet meer te stoppen.
- Via het internet kreeg de mens toegang tot mensen overal verspreid in de wereld en tot de kennis die in de wereld doorheen de geschiedenis was opgebouwd. De grote kracht van het internet was de eenvoud waarmee het te bedienen was. Het slaagde erin alle muren tussen gemeenschappen en landen te slopen. Door de miniaturisering en de betaalbaarheid van de apparatuur verhuisden de mastodontcomputers naar de broekzak van miljarden gebruikers. De wereld werd één. Communicatie werd hét kenmerk van het nieuwe samenleven.

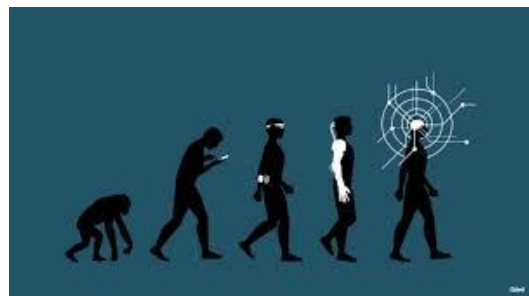
- Gaandeweg beperkte de communicatie zich niet langer tot de mensen onderling. De mens begon ook te communiceren met de dingen in zijn omgeving. De smartphone werd een verlengstuk van de hersenen en de handen van de mens. Vanuit deze regiekamer kon hij zijn omgeving manipuleren en zijn leven organiseren. Het *'internet of things'* werd de nieuwe term om deze ontwikkeling te benoemen.

- De evolutie stopte niet. Artificiële Intelligentie begon stilaan het denken van de mens aan te vullen. De programma's die geschreven werden om de dingen aan te sturen verwierven de eigenschap dat zij zelf konden leren en zichzelf besturen, los van de mens. Deze mens raakte stilaan zijn positie in de cockpit kwijt ten voordele van zelflerende programma's en machines. Zelfs ethische beslissingen worden de mens uit handen genomen. Hij wordt nu onderdeel van een proces waarin alles met alles verbonden is. Vanaf nu spreekt men van *'het internet of everything'*.

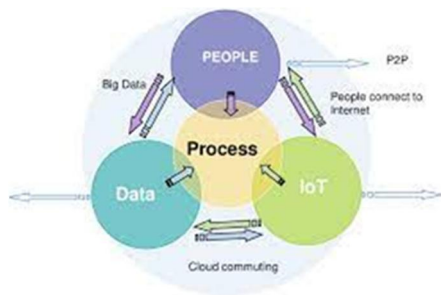
- Eindigt het verhaal hier? Het gaat hierbij niet alleen over de rol van de mens in dit hele gebeuren, maar om het *wezen* van de mens zelf. De oude gedachte aan een *transhumaan* wezen krijgt meer en meer vorm.

Transhumanisten beweren dat de mens is beland in het post-Darwin tijdperk en zijn evolutie in eigen hand kan gaan nemen. Transhumanisten onderschrijven over het algemeen de standpunten van het traditionele humanisme maar beogen wel het tot de uiterste grens te verkennen en zelfs te overstijgen. Zij propageren dat de mens zich fysiek zal en moet *verbeteren* of, naar analogie met computers en software, upgraden met technieken als nanotechnologie, genetische manipulatie en vergaande integratie van computertechniek in het menselijk lichaam. (bron: Wikipedia)

6. Is de paradigmaverschuiving afgerond?

Het lijkt erop dat de hieronder voorgestelde metafoor het nieuwe paradigma goed weergeeft.

- Het wereldbeeld is er in opgenomen: de wereld is een netwerk, waarin alles met alles verbonden is. De werkelijkheid is een ingewikkeld systeem. Alles heeft invloed op alles. Er is geen stuurcabine, alleen een proces.
- Het mensbeeld dat erin wordt opgeroepen stelt de mens voor als één van de actoren in het netwerk, nevensgeschikt aan de andere actoren. De mens is uit het centrum verdwenen. Voor een piloot is er geen plaats meer.
- Het 'gods'-beeld heeft de vorm aangenomen van een 'knooppunt' waarin alles elkaar ontmoet. In dit knooppunt vloeit de energie alle kanten uit, zonder doel, getekend door willekeur en toeval.

Wij leven in een cultuur, zeker in de Westerse wereld, waarin heel veel mensen zich neerleggen bij deze nieuwe situatie.

En toch... hier en daar zijn er individuen en groepjes die zich niet willen laten inschakelen in deze visie.

- Sommigen willen terug naar vroegere denkbeelden en sluiten zich af van al dat onbegrijpelijke nieuwe. Maar dit belet niet dat zij de ontwikkelingen niet moeten ondergaan
- Anderen stellen zich kritisch op tegen wat vandaag als vanzelfsprekend wordt gepropageerd. Zij willen zich niet neerleggen bij een visie waarin de mens wordt ontdaan van zijn ethische bekwaamheid, omdat dit ethische juist de kern vormt van zijn in de wereld zijn. Het is ook deze ethische kwaliteit die mensen in staat stelt in dialoog te blijven met een mysterie dat zich laat ervaren en kennen als het fundament van alle bestaan. De wereld draagt geen zin in zich. Alleen mensen kunnen zin toekennen aan al wat bestaat. *'Zij zijn in de wereld, maar zij zijn niet van de wereld'*.

7. Slotbedenkingen

Of het nieuwe paradigma hét verhaal van mens van de 21e eeuw en de verdere toekomst zal worden moet nog bevestigd worden. Of kunnen aan het verhaal dat vandaag zoveel opgang maakt nog nieuwe hoofdstukken toegevoegd worden?

- Het nieuwe wereldbeeld lijkt solide. In alle lagen en domeinen van de samenleving is het aan het werk. Wel is het zo dat dit proces weinig transparant is. Het is niet duidelijk waar de hefboomen zijn die inzicht kunnen geven in wat er gaande is in deze wereld. Het is zoeken naar waar de kennis- en beslissingscentra zijn die deze wereld aansturen.
- Of dat wereldbeeld beantwoordt aan de diepe verlangens en overtuigingen van de mens lijkt nog niet duidelijk, juist omdat het – sterk gezegd – de mens in de hoek zet en hem

degradeert tot een minder menszijn. Transhumaniteit is niet perse gelijk aan bevordering van de humaniteit. De vraag zal zijn of transhumaniteit nog plaats geeft aan het ethisch karakter van de mens. Zou deze mens dan niet zijn vermogen om zin te geven aan de werkelijkheid en aan zijn bestaan verliezen?

- De derde vraag die we aan het begin stelden was: wat is het fundament waarop deze wereld steunt? En draagt dit fundament een belofte van zin in zich en laat het mij toe mijn leven als zinvol te ervaren en te beleven.

Ik zou deze vraag nu als volgt willen formuleren: kunnen wij nog geloven dat deze, onze werkelijkheid gedragen wordt door een mysterie dat zich aandient als een betrouwbaar fundament voor de mens van vandaag en morgen. Voor velen is het niet meer erfahrbaar. En ook is er niet zo direct een taal voorhanden waarin wij ons het vermoeden van dit mysterie kunnen uitdrukken.

De term 'godsverduistering' hangt al geruime tijd in de lucht. Staan wij nu ook voor wat een 'zinsverduistering' kan genoemd worden? Wanneer de term 'God' leeg is geworden, rest ons dan alleen onverschilligheid?

Wanneer die term nog zou kunnen functioneren zullen de woorden en verhalen waarmee we naar die term verwijzen drastisch aangepast moeten worden. Dan is het uitkijken naar mensen die de gevoeligheid bezitten om ons hiervoor woorden aan te reiken. Dan is het uitkijken naar profeten die zien wat vandaag nog niet helder is, die kunnen aanvoelen wat diep in het hart en het hoofd van de mensen leeft, die zich durven wagen aan de onpeilbare diepte van de werkelijkheid.

Fons Vandormael

Bronnen afbeeldingen

P. 7 : Armand Demeulemeester

P. 9 : <http://akia.eklablog.fr/>

p. 10-1 : Nieuworganiseren.nu

p. 10-2 : Internet

p. 11 : Internet

p. 13 : Internetproviders.be / Microsoft.net / Vivian Cunha Farias da Costa

p. 14 : LeerProjectArcus / SEO-Snel / AiconImage / MBA MCI

p. 15: Indrachapa Bandara

